

NWSA-Education Sciences
ISSN: 1306-3111/1308-7274
NWSA ID: 2014.9.1.1C0607

Status : Original Study
Received: June 2013
Accepted: January 2014

E-Journal of New World Sciences Academy

Elif Sazak Pınar

Abant İzzet Baysal University, elifsazak@hotmail.com, Bolu-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2014.9.1.1C0607>

**ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA VE SINIFLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN
SOSYAL BECERİ ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN BİLGİ DÜZEYLERİ**

ÖZET

Bu araştırmada özel eğitim okullarında ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve öğretmenlerin mezun oldukları lisans programının sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın çalışma grubu, Bolu ve İstanbul illerindeki özel eğitim okullarında ve özel sınıflarında görev yapan 160 öğretmenden oluşmuştur. Veriler "Öğretmen Kişisel Bilgi Formu" ve "Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi" ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizi için betimsel istatistiklerden ve tek yönlü varyans analizinden yararlanılmıştır. Araştırmada yapılan betimsel analiz sonuçları, özel eğitim okullarında ve özel sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine (sosyal beceri temel bilgileri ve sosyal beceri öğretim teknikleri) ilişkin bilgilerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Ayrıca araştırmada öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin mezun oldukları program türüne göre değişmediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Beceri Öğretimi, Sosyal Beceri, Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi, Öğretmen Bilgi Düzeyi, Özel Eğitim, Özel Eğitim Öğretmeni.

**IDENTIFYING OF KNOWLEDGE LEVELS OF TEACHERS WORKING IN SPECIAL SCHOOLS
AND CLASSES ABOUT TEACHING SOCIAL SKILLS**

ABSTARCT

The purpose of this study was to determine teachers' working in special schools and classrooms knowledge level on teaching social skills and to analyze the effects of teachers' graduate degree program on the their social skills knowledge levels. The participants of the study were consisted 160 teachers working in special schools and classrooms in Bolu and Istanbul. The data were collected through "Demographic Information Form of Teachers" and "Knowledge Test of Teaching Social Skills". To analyze the data, descriptive statistics, and one-way analysis of variance were used. The result of descriptive statistics showed that teachers' knowledge about teaching social skills and social skills techniques (basic knowledge of social skills and social skills teaching techniques) is insufficient. Another important finding of this study is knowledge levels of teachers about teaching social skills did not significantly differ in terms of types of programs teachers graduated.

Keywords: Social Skills Training, Social Skills, Social Skills Teaching Knowledge Test, Knowledge Levels of Teachers, Special Education, Special Education Teachers.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Zihinsel yetersizlik, Amerikan Zihinsel ve Gelişimsel Yetersizlik Birliği'nin (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities, AAIDD) 2002 tanımına göre, 18 yaşından önce ortaya çıkan ve "zihinsel işlevlerde ve pek çok günlük sosyal ve pratik becerileri içeren uyumsal davranışlarda önemli sınırlılık" ile kendini gösteren bir yetersizlik türü olarak tanımlanmaktadır (AAIDD, 2002). Bu tanıma göre zihinsel yetersizliği olan bir kişinin uyumsal davranışlardan en az ikisinde yetersizlik göstermesi beklenmektedir (AAIDD, 2002).

Uyumsal davranışlar bireyin günlük yaşamını sürdürebilmesi için öğrendiği kavramsal, sosyal ve pratik becerilerinin tümüdür. Kavramsal beceriler arasında dil, okuma-yazma, öz yönetim, para kavramları yer alırken, pratik beceriler alanında ise günlük yaşam becerileri, mesleki beceriler, güvenlik ve öz bakım becerileri sayılabilir. Sosyal beceri alanında ise kişilerarası ilişki, aldatmadan kaçınma, yasalara uyma, özgüven, kurallara uyma ve sorumluluk becerileri yer alabilmektedir (Sucuoğlu, 2009). Alanyazında sosyal becerilerin ve uyumsal davranışların bir kişinin sosyal yeterliliğinin belirlenmesinde iki önemli alan olduğu vurgulanmaktadır (Gresham ve Reschly, 1987).

Sosyal beceriler bireyin sosyal ortamlarda olumlu sosyal sonuçlar elde etmesine yol açan edinilmiş davranışlardır (Çifci ve Sucuoğlu, 2003). Bu beceriler genellikle; a) göz ilişkisi kurma, sıra alma, arkadaşının eşyasını kullanmadan önce izin isteme gibi sosyal davranışları, b) problem davranışların ortaya çıkmasını önleyen duygusal-davranışsal düzenleme becerilerini, c) diğerlerinin davranışlarını anlayabilmek için ipuçlarını yorumlama gibi sosyal problemleri çözmeye kullanılabilecek sosyal-bilişsel işlemleri ve d) arkadaşına sahip olmanın önemini anlama gibi sosyal bilgileri içermektedir (Gresham, 2001). Normal gelişim gösteren çocuklarda çoğunlukla kendiliğinden kazanılan sosyal beceriler, zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin bir beceriye dikkat etme, beceriyi taklit etme, model alma ve genelleme yetersizlikleri nedeniyle bu öğrenciler tarafından daha yavaş ve güç öğrenebilmektedirler (Çifci ve Sucuoğlu, 2003; Gresham, 1997; Leffert, ve Siperstein, 2003; Sargent, 1991; Sazak Pınar, 2012). Zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin davranışsal ve bilişsel sınırlılıkları, sosyal beceri problemleri yaşamalarına ve hangi ortamlarda, nasıl davranacaklarına karar vermede güçlük çekmelerine neden olabilmektedir (Baker ve Donnelly, 2001; Huang ve Cuvo, 1997; Sazak Pınar, 2012). Bu nedenle zihinsel yetersizliği olan öğrencilere sosyal beceri öğretimi yapılması, hedef sosyal becerilerin kazandırılması, öğrencilerin problem çözme ve kendini yönetme stratejilerinin geliştirilmesi, problem davranışlarının azaltılması önerilmektedir (Kavale ve Mostert, 2004).

Zihinsel yetersizliği olan öğrenciler günümüzde ilköğretim okulları, iş okulları, eğitim ve uygulama okulları, iş eğitim merkezleri, özel eğitim sınıfları ve kaynaştırma uygulamaları olmak üzere altı tür eğitim kurumuna yerleştirilebilmektedir. Özel eğitim okulları olarak da isimlendirilen iş okulları, eğitim okulları, iş eğitim merkezleri ve özel eğitim sınıflarında öğrencilere "Sosyal Hayat Dersi" veya "Hayat Bilgisi" derslerinde sosyal becerilere ilişkin amaçlar da yer almaktadır (MEB, 2013). Öğretmenlerden ise Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri'nde de açıkça belirtildiği gibi bu bilgi ve becerileri de programda belirtilen esaslara göre planlamaları, okutmaları, bunlarla ilgili uygulama yapmaları, öğrencilerin eğitim performansları ve ihtiyaçları doğrultusunda bire bir eğitim yapmaları beklenmektedir (MEB, 1997).

Bu nedenle öğretmenlerin sosyal beceri öğretimi yapabilmek için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir.

Özel eğitim öğretmenleri yetiştirilen lisans programlarında ise sosyal beceri öğretimine ilişkin sadece iki farklı ders verilmektedir. Ancak günümüzde Türkiye’de özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin eğitim fakültelerinin özel eğitim bölümü, işitme, görme ve zihinsel engelliler öğretmenliği programı mezunlarını kapsaması gerekirken, özel eğitim okulları ve sınıflarında çalışan öğretmenler “eğitim durumları ve branşlarına bakılmaksızın” özel eğitim öğretmeni olarak görev yapmaktadırlar (Başaran, 2001). Buna bağlı olarak da öğretmenlerin pek çok bilgi ve beceriler gibi sosyal beceri öğretimi alanında zorlandıkları ve kendilerini yetersiz hissettikleri düşünülmektedir.

Türkiye’de öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgilerini değerlendiren çalışmalara bakıldığında sınırlı sayıda araştırmaya rastlanılmakta, bu çalışmaların sadece kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin görüşlerinin (Vuran ve Çolak, 2007), sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin (Sazak Pınar, Sucuoğlu ve Çıkrıkçı Demirtaşlı, 2013) incelendiği araştırmalar olduğu görülmektedir. Bu araştırmaların ortak bulgusunun ise kaynaştırma sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal becerilere ilişkin bilgilerin yetersiz olduğu ve sosyal beceri öğretim yöntemlerine ilişkin net bir cevap vermedikleri söylenebilir (Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Ancak bu araştırmalar henüz oldukça azdır ve yapılacak ileri araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer taraftan Türkiye’de özel eğitim öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini inceleyen bir araştırmaya da rastlanılmamaktadır. Bu nedenle bu araştırmaya gereksinim duyulmuştur.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICIANCE)

Bu araştırma iki açıdan önemli görülmektedir. Bunlardan ilki alanyazında özel eğitim öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini inceleyen bir araştırmaya rastlanılmamış olmasıdır. Yurt dışı çalışmalarında özel eğitim öğretmenlerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin görüşleri araştırılmıştır (Cheney ve Barringer, 1995; Pavri ve Monda-Amaya, 2001). Bu araştırmalarda öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin sosyal ve davranışsal gereksinimlerini karşılamada oldukça yetersiz kaldıkları ve öğrencilerin olumlu sosyal etkileşimlerini nasıl destekleyeceğini bilmedikleri belirlenmiştir (Sazak Pınar, 2012). Örneğin alanyazında yapılan bir çalışmada (Dobbings, Higgins, Pierce, Tincani ve Tandy, 2010) özel eğitim öğretmenlerinin gerek lisans gerekse hizmet içi eğitimlerinde az miktarda sosyal beceri eğitimi aldıklarını ifade ettikleri bulunmuştur.

Özellikle ayrı okullarda görev yapan öğretmenler, diğer okullarda görev yapan özel eğitim öğretmenlerine kıyasla kendilerini sosyal beceri eğitimi konusunda daha az bilgili görmektedirler (Dobbings ve diğerleri, 2010). Bu bulgulardan hareketle Türkiye’de özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgilerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de ise genel eğitim sınıfı öğretmenlerinin ve lisans son sınıf öğrencilerinin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini inceleyen sadece iki araştırmaya (Sazak Pınar, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013) rastlanılmaktadır. Bu iki araştırmada da öğretmenlerin (Sazak Pınar ve diğerleri, 2013) ve öğretmen adaylarının (Sazak Pınar, 2012) sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin oldukça düşük düzeyde olduğu görülmüştür.

Bu araştırma ise Türkiye’de ve alanyazında özel eğitim okullarında ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini inceleyen bir çalışmadır, bu nedenle araştırmanın alanyazındaki eksikliği gidereceği düşünülmektedir. Bu çalışma özel eğitim okullarında ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin belirlenmesinin ardından hazırlanacak hizmet içi öğretmen eğitim programlarına veya seminerlere kaynak oluşturabilmesi açısından da önemli görülmektedir. Çünkü öğretmenler gereksinim duydukları, bilgi sahibi olmadıkları hizmet içi eğitim etkinliklerine katılmayı ve bu etkinliklerde öğrendiklerini sınıf ortamında uygulamayı daha çok istemektedirler (Bayrakçı, 2009).

Bu çalışmada özel eğitim okullarında ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin belirlenmesi ve öğretmenlerin mezun oldukları lisans programının sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer alan soruların yanıtları aranmıştır.

- Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin genel bilgi düzeyleri nedir?
- Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri, sosyal beceri öğretimi ve sosyal beceri öğretim tekniklerine ilişkin bilgi düzeyleri nedir?
- Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarının sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerine etkisi nedir?

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Araştırma Modeli (Research Model)

Özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin incelendiği bu araştırma betimsel tarama modelinde bir çalışmadır.

3.2. Çalışma Grubu (Working Group)

Bu araştırmanın çalışma grubu, Bolu ve İstanbul illerindeki özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan 160 öğretmenden oluşmuştur. Çalışma grubunun belirlenmesinde gönüllülük ve kolay ulaşılabilir grup örnekleme benimsenmiştir. Öğretmenlerin özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan özel eğitim okullarında ve sınıflarında çalışan öğretmenlerin yaklaşık %38’inin lisans eğitiminde özel eğitimle ilgili bilgi aldıkları, yaklaşık %11’inin hem hizmet içi hem de lisans eğitiminde özel eğitimle ilgili bilgi aldıkları, dörtte birinin sadece hizmet içi eğitimlerde özel eğitimle ilgili bir eğitim aldıkları, diğer taraftan dörtte birinin ise hiçbir şekilde özel eğitimle ilgili bir eğitim almadıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan öğretmenlerden yaklaşık %41’i özel eğitim, yaklaşık %21’i sınıf öğretmenliği programından, %38’i ise diğer lisans programlarından (teknoloji tasarım, giyim öğretmenliği, felsefe öğretmenliği, resim, tarih, beden eğitimi, işletme ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik) mezundurlar.

Tablo 1. Çalışma Grubu Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri
(Table 1. Characteristics of Working Group)

		N	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	100	62,5
	Erkek	60	37,5
Yaş	25'ten az	27	16,9
	25-35	90	56,3
	36-55	34	21,3
	55'ten az	9	5,6
Sınıfındaki Öğrenci Sayısı	1-5 arası öğrenci	75	47,0
	6-10 arası öğrenci	76	47,6
	11 ve daha fazla öğrenci	9	5,4
Mezuniyet alanı	Özel eğitim	65	40,6
	Sınıf öğretmeni	33	20,6
	Diğer	62	38,8
Öğrenim derecesi	Ön lisans	26	16,3
	Lisans	119	74,4
	Yüksek lisans	15	9,4
Özel eğitimle ilgili aldığı eğitim	Lisans	60	37,5
	Hizmet içi eğitim	42	26,3
	Lisans ve hizmet içi eğitim	17	10,6
	Hiçbiri	41	25,6
Hizmet süresi	1-3 yıl	129	46,6
	4-10 yıl	93	33,6
	10 ve üstü	55	19,8
Özel eğitim okullarındaki hizmet süresi	1'yıldan az	44	27,5
	1-5 yıl	75	46,9
	6-10 yıl	27	16,9
	10 yıldan fazla	14	8,8

3.3. Veri Toplama Aracı (Data Collection Tool)

Araştırma verileri Öğretmen Kişisel Bilgi Formu ve Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi (Sazak Pınar, 2009) kullanılarak toplanmıştır.

3.3.1. Öğretmen Kişisel Bilgi Formu (ÖKBF) (Teachers Personal Information Form)

ÖKBF araştırmacı tarafından geliştirilmiştir ve formda örneklemi dahil edilen öğretmenlerin yaşları, cinsiyetleri, sınıflarındaki öğrencilerin sayısı ve yetersizliklerinin türü, mezun oldukları lisans programı, özel eğitimle ilgili aldıkları eğitim, öğrenim derecesi, özel eğitim okulları veya sınıflarındaki ve öğretmenlikteki hizmet sürelerine ilişkin bilgi toplamayı amaçlayan sorular yer almaktadır.

3.3.2. Sosyal Beceri Öğretimi Bilgi Testi (SBÖBT) (Social Skills Teaching Knowledge Test)

SBÖBT ise Sazak Pınar (2009) tarafından geliştirilmiş bir testtir ve öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. SBÖBT iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmenlerin sosyal beceri kavramına, sosyal beceri öğretimine ve sosyal beceri öğretim teknikleri arasında yer alan model olma, prova etme, ödüllendirme, ipucu verme tekniklerine ilişkin problem durumlarına dayalı 13 çoktan seçmeli soru yer almaktadır (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Bu sorulardan 10'u sosyal beceri, sosyal beceri öğretimi ve model olma tekniğine ilişkin bilgiyi, 2'si ödüllendirme, 1'i ise prova etme tekniğini yoklamaktadır. İkinci bölümde ise 5 kısa cevaplı soru bulunmaktadır. Kısa cevaplı sorulardan 3'ü prova etme, 2'si

ödüllendirme tekniğini ölçmektedir. Böylece test toplam 18 maddeden oluşmaktadır (Sazak Pınar, 2009). Her bir soru maddesinde araştırma problemleri vinyet kullanılarak belirtilmiştir. Tablo 2’de test maddelerinden iki örnek verilmiştir.

Tablo 2. SBÖBT’de Yer Alan Çoktan Seçmeli ve Kısa Cevaplı Soru Örneği
(Table 2. Example of Multiple Choice and Short Answer Questions in Social Skills Knowledge Test-SSKT)

<p>Çoktan Seçmeli Soru Örneği:</p> <p>Ayşe ders esnasında sıra arkadaşı Nurgül’ün defterini veya kitabını izinsiz almakta, Nurgül eşyalarını istediğinde de kendi çantasına koymakta ve geriye vermemektedir. Öğretmeni Ayşe’ye birçok kez, arkadaşının kitabını izin isteyerek alması ve istediği zaman da geriye vermesi gerektiğini açıklamıştır. Ancak Ayşe hem Nurgül’ün hem de diğer arkadaşlarının eşyalarını izinsiz almaya devam etmektedir.</p> <p>Meslektaşınız, Ayşe’nin bu davranışlarını önlemek için ne yapmalıdır?</p> <p>A) Ayşe’nin bu davranışı için uygun bir ceza yöntemi kullanılmalıdır. B) Rehber öğretmene Ayşe’nin durumunu anlatmalı, ailesiyle görüşmesini istemelidir. C) Nurgül’ün yerini değiştirmeli, Ayşe’nin yanına eşyalarına daha fazla sahip çıkan bir öğrenciyi oturtmalıdır. D) Başkalarının eşyalarını alırken nasıl izin alacağını Ayşe’ye öğretmelidir.</p> <p>Kısa Cevaplı Soru Örneği:</p> <p>“Sınıf kurallarımızı öğrencilerle birlikte belirledik. Kurallarımızı kartona yazıp sınıfa astım ve hep birlikte dersi dinleyen, arkadaşlarını rahatsız etmekten kaçınan, yönergelere uyan öğrencilerimi o haftanın sonunda “haftanın öğrencisi” seçmeye karar verdik.”</p> <p>Meslektaşınızın benimsediği ödüllendirme şekli, öğrencilerin kurallara uymasını sağlayabilir mi? Neden? (Yanıtınızı iki cümle ile açıklayınız).</p> <p>☐ Evet sağlar, çünkü .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>☐ Hayır, sağlamaz, çünkü .....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Testte yer alan çoktan seçmeli soru türleri için öğretmenler doğru seçeneği dört seçenek arasından birini işaretleyerek değerlendirmekte, her bir doğru madde 1 ile puanlanmaktadır (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Kısa cevaplı soruları ise öğretmenler her soruya ilişkin problem durumunu okuyarak, iki seçenek arasından (evet/hayır) tek bir seçeneği işaretlemekte ve seçim nedenlerini iki cümle ile açıklamaktadırlar (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Öğretmenlerin iki seçenek arasından doğru seçeneği işaretlemeleri 1 puan, seçim nedenlerine ilişkin doğru açıklamaları ise 1 puan olmak üzere, her bir doğru kısa cevaplı soru 2 ile puanlanmaktadır. Böylece testten alınan toplam puan 0 ile 23 arasında değişmektedir (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013).

Testin öğretmenlere uygulanabilmesi için geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 450 ilköğretim birinci kademe öğretmeni ile yürütülmüştür (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Elde edilen verilerle testin istatistiksel anlamda kapsam geçerliğine ilişkin kanıtlar elde edilmiştir. Elde edilen verilere (maddelere verilen

yanıtlar) madde analizi işlemi uygulanmıştır (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Madde analizi, maddelerin niteliği hakkında objektif bilgi veren istatistiksel bir işlemdir (Baykul, 1999; Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). SBÖBT'nin madde analizinde 450 öğretmenden toplanan tüm veriler esas alındığından, Henrysson yöntemi kullanılarak nokta çift serili korelasyon hesaplaması ile madde ayırıcılık indeksi (r_{jx}); her maddenin uygulandığı gruptaki doğru yanıtlanma oranı hesaplanarak maddelerin güçlük indeksi (P_j) bulunmuştur (Baykul, 1999; 2000). Analizler sonucunda çoktan seçmeli 13 maddenin 4'ünün zor, 4'ünün orta ve 5'inin kolay madde olduğu, madde güçlüklerinin teste eşit oranda dağıldığı görülmüş, testteki bu maddelerin ayırıcılığının iyi düzeyde ($>0.30,21$; ranj:.31-.54) olduğu belirlenmiştir. Testin KR-20, güvenilirlik katsayısı ise .78 bulunmuştur (Sazak Pınar, 2009, 2012; Sazak Pınar ve diğerleri, 2013).

Bu çalışmada SBÖBT özel eğitim okulları ve sınıflarında görev yapan öğretmenler için uygulanacağından, öğretmenlerden elde edilen verilere madde analizi işlemi tekrarlanmış, her bir maddenin ayırıcılık gücü indeksi (r_{jx}) ve güçlük indeksi (P_j) hesaplanmıştır. Analiz sonucunda 13 maddenin altı tanesinin (1., 3., 4., 6., 7. ve 11. maddeler) kolay, beş tanesinin orta (5., 8., 9., 10. ve 13. madde) ve iki tanesinin (2. ve 12. madde) ise zor madde olduğu, kolay ve orta zorlukta maddelerin teste hemen hemen eşit sayıda dağıldığı görülmüştür. Ayırıcılık gücü indeksleri incelendiğinde ise sekiz test maddesinin ayırıcılığının iyi düzeyde ($r_{jx}=.35$ -.93 arasında), dört test maddesinin ayırıcılığının orta düzeyde ($r_{jx}=.34$ -.27 arasında), iki test maddesinin ayırıcılığının ise düşük düzeyde ($r_{jx}=.02$ -.14 arasında) olduğu görülmüştür. Testin KR-20, güvenilirlik katsayısı ise .81 bulunmuştur. Alan yazında güvenirliliğin asgari .70-.80 alan yazında birçok kaynakta ölçme aracının araştırmalarda kullanılması için güvenirliliğin olmasının yeterli olacağını belirtilmiştir [23 ve 24]. Buna göre, güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğu söylenebilir. Tüm analizler sonucunda SBÖBT'nin özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini ölçmede geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

3.4. Öğretmenlere Ulaşma ve Testlerin Uygulanması (Reaching the Teachers and the Implementation of the Test)

Bu araştırmanın verilerinin toplanabilmesi için Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izin alınmış ve İstanbul'daki özel eğitim okulları müdürleri ile görüşülmüş, çalışmaya izin veren okullardaki gönüllü öğretmenlere ulaşılmıştır. Ardından öğretmenlerin uygun oldukları bir gün ve saatte bir toplantı yapılmış, toplantı esnasında öğretmenlere SBÖBT'nin amacı ve nasıl dolduracakları açıklanmış, öğretmenlerin testi doldurmaları sağlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi (The Data Analysis)

Araştırma verilerinin analizi için SPSS 17.0 paket programı kullanılarak betimsel istatistiklerden yararlanılmış, öğretmenlerin SBÖBT'den elde ettikleri puanların ortalamaları ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin mezun oldukları lisans programının sosyal beceri öğretimi bilgi düzeylerine etkisini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (One-Way ANOVA) uygulanmıştır. Bu çalışmada önem düzeyi .05 olarak alınmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

4.1. Özel Eğitim Okullarında ve Özel Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Genel Bilgi Düzeyleri Nedir?

(What is the General Knowledge Levels of Teachers' Working in Special Schools and Classrooms About Teaching Social Skills)

Öğretmenlerin SBÖBT' ye verdikleri cevaplar analiz edilmiş, tanımlayıcı istatistiklerden elde edilen değerler Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Betimsel İstatistik Sonuçları
(Table 3. Descriptive Statistics Results)

SBÖBT	N	X	Ortanca	ss	Min.	Max.	Çarpıklık	Sivrilik
1.Bölüm	160	8.83	9,00	2.06	0	13	-.65	1.43
2.Bölüm	160	2.85	3.00	2.18	0	8	.53	-.23
Toplam	160	11.68	12.00	3.40	3	21	.22	-.01

Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin SBÖBT'nin birinci bölümü olan çoktan seçmeli sorulardan aldıkları puanların ortalaması 8.83, kısa cevaplı sorulardan oluşan ikinci bölümden aldıkları puanların ortalaması ise 2.85'dir. Testin genelinden alınan en düşük puan 3, en yüksek puan 21, standart sapması ise 3.40 olarak belirlenmiştir. SBÖBT'den alınacak en yüksek puan 23'tür ve araştırmaya katılan öğretmen adayları testten ortalama 11.68 puan almışlardır. Bu durumda özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgilerinin az olduğu söylenebilir.

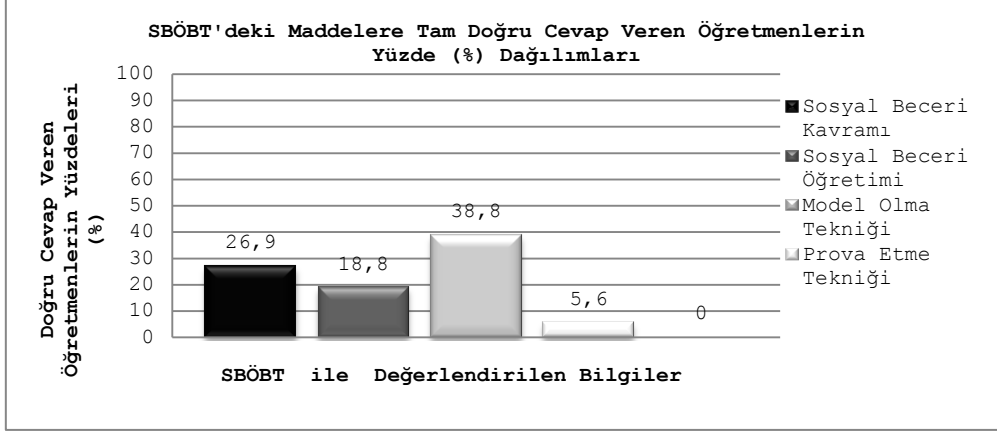
SBÖBT'nin kullanıldığı alanyazındaki diğer iki çalışmanın birincisinde öğretmenler ortalama 9.85 (Sazak Pınar ve diğerleri, 2013), öğretmen adayları ise 9.47 (Sazak Pınar, 2012) puan almışlardır. Bu araştırmada ise özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinden ve öğretmen adaylarından daha yüksek puan aldıkları görülmektedir. Ancak testten alınacak toplam puanın 23 olduğu göz önüne alındığında özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Bu nedenle özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenler için hazırlanacak hizmet içi eğitim etkinliklerinde sosyal beceri öğretimine yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

4. 2. Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri, sosyal beceri öğretimi ve sosyal beceri öğretim tekniklerine ilişkin bilgi düzeyleri nedir?

(What is the Knowledge Levels of Teachers' Working in Special Schools and Classrooms About Social Skills, Social Skills Training and Social Skills Training Techniques?)

Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri kavramı, sosyal beceri öğretimi, sosyal beceri öğretim teknikleri arasında yer alan model olma, prova etme, ödüllendirme tekniklerine ilişkin bilgi düzeylerini belirlemek için SBÖBT'deki maddelere tam doğru cevap veren öğretmenlerin yüzdeleri hesaplanmış, sonuçlar Şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1. SBÖBT'deki maddeleri doğru cevaplayan öğretmenlerin yüzdeleri
(Figure 1. The percentages of teachers who correctly answered the titles on SSKT)

Şekil 1 incelendiğinde özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin %26,9'unun sosyal beceri kavramına ilişkin soruları, %18,8'inin sosyal beceri öğretimine ilişkin genel bilgileri, %38,8'sinin ise sosyal beceri öğretim tekniklerinden model olmayı ve %5,6'sının prova etmeyi ölçen sorulara tam doğru cevap verdikleri, ancak sosyal beceri öğretim tekniklerinden ödüllendirmeyi ölçen sorulara hiçbir öğretmenin tam olarak doğru cevaplandırılmadığı görülmektedir. Bu bulguyla özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ve sosyal beceri öğretim tekniklerinden olan prova etme tekniğine yönelik bilgilerinin çok düşük olduğu hem de ödüllendirmeye yönelik hiçbir bilgilerinin olmadığı söylenebilir. Ancak yine de bu okullarda çalışan öğretmenlerin sosyal beceri kavramına, sosyal beceri öğretimine ilişkin genel bilgilere, sosyal beceri öğretim tekniklerine ilişkin bilgileri, kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının sahip olduklarından daha iyi düzeydedir. Çünkü yapılan araştırmada kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin %21'inin sosyal beceri kavramına ilişkin soruları, %8,7'sinin sosyal beceri öğretimine ilişkin genel bilgileri ölçen soruları, %5,8'inin de sosyal beceri öğretim tekniklerinden prova etme, %2,3'ünün model olma ve yine %2,3'ünün ödüllendirme ile ilgili maddeleri doğru olarak cevaplandırırdıkları görülmüştür (Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Benzer şekilde öğretmen adaylarının da %17,4'ünün sosyal beceri kavramına ilişkin soruları, %30'unun sosyal beceri öğretimine ilişkin genel bilgileri, %29,2'sinin ise sosyal beceri öğretim tekniklerinden model olmayı doğru olarak cevaplandırırdıkları ancak sosyal beceri öğretim tekniklerinden prova etme ve ödüllendirmenin hiçbir öğretmen adayı tarafından doğru cevaplandırılmadığı belirtilmektedir (Sazak Pınar ve diğerleri, 2013). Tüm bu bulgular üniversitelerin öğretmen yetiştiren programlarında öğretmen adaylarına öğrencilerin sosyal becerilerinin nasıl destekleneceğinin yeterli düzeyde öğretilmediği, öğretmen adaylarının bu alanda tam olarak bilgilendirilmeden mezun olduklarını, ayrıca öğretmenlerin de hizmet içi eğitim etkinliklerinde sosyal beceri öğretimine yönelik bir eğitim almadıklarını göstermektedir. Yapılan çalışmalarda da öğretmenlerin, lisans eğitimi sırasında özellikle akademik becerilerin kazanımına yönelik eğitim aldıkları ve bu nedenle sosyal beceri öğretimini bilmedikleri [Bradley ve West, 1994; Merret ve Wheldal, 1993; Pavri ve Monda-Amaya, 2001) belirtilmektedir.

Bu araştırmada özel eğitim okullarında ve sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi

düzeylelerinin düşük düzeyde olduğu ancak daha önceden yapılan araştırma sonuçlarına göre kaynaştırma sınıfı öğretmenleri ile öğretmen adaylarına göre nispeten daha fazla bilgilerinin olduğu görülmüştür. Diğer taraftan alanyazında yapılan bir çalışmada (Dobbings ve diğerleri, 2010) özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler, diğer okullarda görev yapan özel eğitim öğretmenlerine kıyasla kendilerini sosyal beceri eğitimi konusunda daha az bilgili görmektedirler. Bu çalışmada öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri araştırılmış, sosyal beceri öğretimine ilişkin görüşleri incelenmemiştir. Yapılacak diğer çalışmalarla öğretmenlerin sosyal beceri öğretiminde kendilerini nasıl hissettikleri, diğer öğretmenlere göre yeterli görüp görmedikleri araştırılabilir.

4.3. Öğretmenlerin Mezun Oldukları Lisans Programının Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Bilgi Düzeylerine Etkisi Nedir? (What is the Effects of Teachers' Graduate Degree Program on the their Social Skills Knowledge Levels?)

Bu çalışmada özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin, mezun oldukları lisans programına göre değişip değişmediği de incelenmiştir. Bunun için öncelikle SBÖBT'den elde edilen puanların dağılımının normal olup olmadığı incelenmiştir.

Tablo 3 incelediğinde özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin SBÖBT'nin den aldıkları puanlara ait çarpıklık ve sivrilik katsayılarından sadece testin birinci bölümü olan çoktan seçmeli test sorularından elde edilen puanların sivrilik katsayısının 1'den büyük olduğu, diğer katsayıların ise 1'den küçük oldukları görülmektedir. Ayrıca testin alt bölümlerinden ve genelinden alınan puanların ortalama ve ortanca değerleri de birbirine yakındır. Bununla birlikte testin genelinden edilen puanların dağılımının normal olup olmadığını incelemek yapılan Tek Örneklem Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları ($z=1.347$; $p=0.05$) da dağılımın normal olduğunu destekler niteliktedir. Bu nedenle özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini karşılaştırmak amacıyla toplam puanlar Tek Faktörlü ANOVA (One-Way ANOVA) ile analiz edilmiştir.

Özel eğitim okullarında ve özel sınıflarda görev yapan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin, mezun oldukları lisans programına göre SBÖBT'den aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler Tablo 4'de, ANOVA sonuçları ise Tablo 5'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Mezun oldukları Lisans Programına Göre Öğretmenlerin SBÖBT Puanlarına Ait Betimsel İstatistik Sonuçları
(Table 4. Descriptive Statistics Results of Teachers' Score Obtained from SSKT According to Graduate Degree Program)

Program türü	N	Test 1. Bölüm		Test 2. Bölüm		Test Toplam	
		$\bar{X}$	Ss	$\bar{X}$	ss	$\bar{X}$	ss
Özel Eğt.	65	9.32	1.67	3.75	2.17	13.07	3.02
Sınıf Öğr.	33	8.39	2.51	1.84	1.78	10.24	3.26
Diğer	62	8.54	2.09	2.43	2.05	10.98	3.37

Tablo 4 incelendiğinde, SBÖBT'den en yüksek puan alan öğretmenlerin lisans programlarını özel eğitim öğretmeni olarak tamamlayan öğretmenler olduğu ($\bar{X}=9.32$), bunu teknoloji tasarım, giyim öğretmenliği, felsefe öğretmenliği, resim, tarih, beden eğitimi öğretmenliklerinin yanı sıra işletme ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik bölümlerinden mezun olan öğretmenlerin aldıkları ($\bar{X}=8.54$),

en düşük puan alan öğretmenlerin ise sınıf öğretmenliği mezunu olan öğretmenlerin aldıkları ($\bar{X}=8.39$) görülmektedir.

Tablo 5. Öğretmenlerin SBÖYT'den aldıkları puanlara göre ANOVA sonuçları

(Table 5. ANOVA results of teachers' score obtained from SSKT)

SBÖBT	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
SBÖBT 1.Bölüm	Gruplararası	23.07	2	11.54	2.12	.12
	Gruplariçi	851.61	157	5.424		
	Toplam	874.69	159			
SBÖBT 2.Bölüm	Gruplararası	86.81	2	43.40	10.11	.00
	Gruplariçi	673.58	157	4.29		
	Toplam	760.40	159			
SBÖBT Toplam	Gruplararası	194.81	2	97.40	8.28	.00
	Gruplariçi	1846.18	157	11.75		
	Toplam	2040.99	159			

Tablo 5 incelendiğinde ise öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarının SBÖBT'nin kısa cevaplı soru maddeleri ($F=10.11$, $p<.05$) ve test toplam puanı ($F=8.28$, $p<.05$) üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açtığı ancak, testin çoktan seçmeli soru maddelerinden alınan puanlar üzerinde anlamlı düzeyde bir etkisinin olmadığı ($F=2.12$, $p>.05$) görülmektedir. Kullanılacak teste karar vermek için varyansların eşit olup olmadığını belirlemek amacıyla Levene testi uygulanmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Levene testi sonuçları

(Table 6. Results of Levene test)

SBÖBT	Levene Statistic	sd1	sd2	p
SBÖBT 2.Bölüm	.55	2	157	.57
SBÖBT Toplam	.03	2	157	.96

Levene testi sonucuna göre $p>.05$ olduğundan testin ikinci bölümü ile test genelinden elde edilen puanların varyanslarının homojen olduğu görülmüştür. Bu nedenle öğretmenlerin mezun oldukları lisans programlarının SBÖBT'nin ikinci bölümü ve test geneli üzerindeki farklılaşmanın kaynağını belirlemek üzere yapılan LSD Testi uygulanmış, sonuçlar Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. LSD testi sonuçları

(Table 7. Results of LSD test)

Test Puanları	Mezun Olunan Lisans Programı	Özel Eğitim Öğretmenliği	Sınıf Öğretmenliği	Diğer Bölümler
Kısa Cevaplı Sorularda Alınan Puanlar	Özel Eğitim Öğretmenliği	-	.00	.00
	Sınıf Öğretmenliği	-	-	.14
	Diğer Bölümler	-	-	-
Test Genelinde Alınan Puanları	Özel Eğitim Öğretmenliği	-	.00	.00
	Sınıf Öğretmenliği	-	-	.14
	Diğer Bölümler	-	-	-

Tablo 7’de gösterilen öğretmenlerin SBÖBT kısa cevaplı sorulardan aldıkları puanlara yönelik farkların nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda bu farklılığının özel eğitim öğretmenliği bölümünden ($p=.00$) mezun olma ile sınıf öğretmenliği ($p=.00$) ve üniversitelerin diğer bölümünden mezun olma arasındaki farklılıktan kaynaklandığı, bu farklılıkların özel eğitim öğretmeni adayları lehine olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin SBÖBT’den aldıkları toplam puanlara yönelik farkların nereden kaynaklandığını belirlemek amacıyla yapılan LSD testi sonucunda bu farklılığının özel eğitim öğretmenliği bölümünden ($p=.00$) mezun olma ile sınıf öğretmenliği ($p=.00$) ve üniversitelerin diğer bölümünden mezun olma arasındaki farklılıktan kaynaklandığı, özel eğitim öğretmeni adayları lehine olduğu görülmektedir. Bu bulgudan hareketle üniversitelerin özel eğitim bölümünden mezun olan öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin, araştırma örnekleminde yer alan diğer öğretmenlere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Bu bulgu öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin eğitim almalarının, onların sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerini artıracak düşüncesini destekler niteliktedir çünkü üniversitelerin öğretmen yetiştiren lisans programları arasından sadece özel eğitim bölümü öğrencileri sosyal beceri öğretimine ilişkin eğitim almaktadırlar. Bu nedenle üniversitelerin öğretmen yetiştiren lisans programlarına sosyal beceri öğretimine ilişkin derslerin konulması önerilmektedir. Ayrıca bu çalışmada özel eğitim öğretmenliği bölümü öğretmenlerinin de sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Araştırmanın sonuçları özel eğitim okullarında ve özel eğitim sınıflarında görev yapan öğretmenlerin sosyal becerilere ve sosyal beceri öğretimine (model olma, prova etme ve ödüllendirme) ilişkin bilgilerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeylerinin mezun oldukları program türüne göre değişmediği de bulunmuştur. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda öğretmenler için hazırlanacak hizmet içi eğitim etkinliklerinde sosyal beceri öğretiminin nasıl yapılacağı yer alabilir ve bu eğitimlerin öğretmenlerin sosyal beceri öğretimine ilişkin bilgi düzeyleri üzerindeki etkisi araştırılabilir. Ayrıca öğretmenlerin sosyal beceri eğitimlerinin öğrencilerin sosyal becerileri üzerinde etkili olup olmadığı da incelenebilir. Yapılacak diğer çalışmalarla öğretmenlerin sosyal beceri öğretiminde kendilerini nasıl hissettikleri, diğer öğretmenlere göre yeterli görüp görmedikleri araştırılabilir. Bunun yanı sıra tüm lisans programlarına özel eğitim dersleri ve ayrıca özel eğitim lisans programlarında daha fazla sosyal beceri öğretimi dersleri yer alabilir.

NOT (NOTICE)

Bu çalışma, 6-9 Haziran 2013 tarihleri arasında Çanakkale’de düzenlenen “The Fifth International Congress of Educational Research”da sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. AAIDD (2002), American Association on Intellectual and Developmental Disabilities. Article Kasım 14, 2013 tarihinde <http://aaidd.org/adresinden> alınmıştır.
2. Baker, K. and Donnelly, M., (2001). The social experiences of children with disability and the influence of environment: A framework for intervention. *Disability and Society*, 16(1), pp. 71-85.

3. Başaran, I., (2001). Özel Eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çalışma koşulları, *Ege Eğitim Dergisi*, 1(1), pp. 41-53.
4. Bayrakçı, M., (2009). In-Service teacher training in Japan and Turkey: A comparative analysis of intuitions and practices. *Australian Journal of Teacher Education*, 34(1), pp. 10-22.
5. Baykul, Y., (1999). İstatistik Metodlar ve Uygulamalar. İstanbul: AnıYayıncılık.
6. Baykul, Y., (2000). Eğitimde ve Psikolojide Ölçme: Klasik Test Teorisi ve Uygulaması. Ankara: ÖSYM Yayınları.
7. Bradley, D.F. and West, J.F., (1994). Staff training for the inclusion of students with disabilities: Visions from school-based educators. *Teacher Education and Special Education*, 17, pp.112-118.
8. Çifci, İ. ve Sucuoğlu, B., (2003). Bilişsel Süreç Yaklaşımıyla Sosyal Beceri Öğretimi. Ankara: Kök Yayıncılık.
9. Cheney, D. and Barringer, C., (1995). Teacher competence, student diversity, and staff training for the inclusion of middle school students with emotional and behavioral disorders. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 3(3).
10. Dobbins, N., Higgins, K., Pierce, T., Tincani, M., and Tandy, R., (2010). An analysis of social skills instruction provided in teacher education and in-service training programs for general and special educators, *Remedial and Special Education*, 31, pp. 358-367. Doi:10.1177/0741932509338363.
11. Gresham, F.M. and Reschly, D.J., (1987). Dimensions of social competence: method factors in the assessment of adaptive behavior, social skills and peer acceptance. *Journal of School Psychology*, 25, pp. 367-381.
12. Gresham, F.M., (1997). Social competence and students with behavior disorders: Where we've been, where we are, and where we should go. *Education and Treatment of Children*, 20(3), pp. 233-250.
13. Gresham, F.M., (2001). Social skills instruction for exceptional children. *Theory into Practice*, 22(2), pp. 129-133.
14. Huang, W. and Cuvo, A.J., (1997). Social skills training for adults with mental retardation in job-related settings. *Behavior Modification*, 21(1), 33-44.
15. Leffert, J., and Siperstein, G. N., (2003). Social skills instruction for students with learning disabilities. Article Kasım 14, 2013 tarihinde http://s3.amazonaws.com/cmi-teaching-ld/alerts/10/uploaded_files/original_alert9_03.pdf?1301001049 adresinden alınmıştır.
16. Sargent, L.R., (1991). *Social skills for school and community: Systematic instruction for children and youth with cognitive delay*. Washington, DC: The Division on Mental Retardation of the Council for Exceptional Children.
17. Kavale, K.A. and Mostert, M.P., (2004). Social skill interventions for individuals with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 27(1), pp. 31-43. Doi: 10.2307/1593630
18. MEB (2013). Eğitim Uygulama Okulu Programı. Kasım 14, 2013 tarihinde <http://orgm.meb.gov.tr/www/ozel-egitim-ile-ilgili-yayimlar/icerik/123> adresinden alınmıştır.
19. MEB (1997). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. Kasım 14, 2013 tarihinde http://mevzuat.meb.gov.tr/html/26184_0.html adresinden alınmıştır.
20. Merret, F. and Wheldal, K., (1993). How do teachers to manage behaviors? A study of teacher's opinions about initial training

- with special reference to classroom behavior management. *Educational Studies*, 19 (1), pp. 91-106.
21. Özgüven, İ.E., (2007). *Psikolojik Testler*. Ankara: Pdrem Yayınları.
  22. Pavri, S. and Monda-Amaya, L., (2001). Social support in inclusive schools: Student and teacher perspectives. *Exceptional Children*, 67(3), pp. 391-411.
  23. Sazak-Pınar, E., (2009). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin sosyal becerilere ilişkin beklentileri ve sosyal beceri öğretim programının öğretmen çıktıları üzerindeki etkililiğinin incelenmesi. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
  24. Sazak Pınar, E., (2012). Öğretmen Adaylarının Sosyal Beceri Öğretimine İlişkin Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi. *İlköğretim Online*, 11(1), pp. 201-213.
  25. Sazak-Pınar, E., Sucuoğlu, B. ve Çıkrıkçı Demirtaşlı, N., (2013). Identifying of Knowledge Levels of Classroom Teachers Who Have Students with Special Needs in their Classrooms about Teaching Social Skills. *Education and Science*, 38 (168), pp. 230-244.
  26. Sucuoğlu, B., (2009). *Zihin Engelliler ve Eğitimleri*. (Ed. B. Sucuoğlu). Ankara: Kök Yayıncılık.
  27. Tezbaşaran, A.A., (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
  28. Vuran, S. ve Çolak, A., (2007). İlköğretim kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin kaynaştırmaya ve sosyal beceri öğretimine ilişkin görüşleri. 17. Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nde sunulan bildiri. Çeşme, İzmir.